

УДК 378: 373.5.011.3-051]:811

Orcid.org// 0000-0002-4333-9026

**СУЧАСНА СИСТЕМА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Безлюдна В. В. (Умань)

У статті розглядаються основні складники системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України на сучасному етапі розвитку вищої освіти. З'ясовано, що сучасна система професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов характеризується уніфікацією і стандартизацією навчальних планів і програм, збільшенням кількості годин для самостійної роботи, використанням різноманітних інноваційних, інтерактивних, мультимедійних технологій, що створює максимально сприятливі умови для професійного розвитку студентів, забезпечуючи підготовку, що відповідає зростаючим вимогам до сучасного вчителя, його професійно-особистісних якостей.

Ключові слова: інноваційні технології, майбутні учителі іноземних мов, педагогічна практика, професійна підготовка, самостійна робота, система.

Безлюдная В. В. Современная система профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка. В статье рассматриваются основные составляющие системы профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков в высших педагогических учебных заведениях Украины на современном этапе развития высшего образования. Установлено, что современная система профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков характеризуется унификацией и стандартизацией учебных планов и программ, увеличением количества часов для самостоятельной работы, использованием различных инновационных, интерактивных, мультимедийных технологий, создает максимально благоприятные условия для профессионального развития студентов, обеспечивая подготовку, что соответствует растущим требованиям к современному учителю, его профессионально-личностных качеств.

Ключевые слова: будущие учителя иностранных языков, инновационные технологии, педагогическая практика, профессиональная подготовка, самостоятельная работа, система.

V. V. Bezliudna. Modern system of professional training of foreign language teachers. The author examines the modern state of foreign language teacher training in higher educational institutions of Ukraine based on an analysis of university reports and curricula in the field of “Philology (language and literature (English))”. The main components of the system are educational and organizational work, use of innovative technologies, organization of pedagogical practice, organization of individual student work, distance education, monitoring of students’ progress. The analysis of the curriculum and modular principle of foreign languages teachers training allows the author to structure student training in blocks and arrange the discrete-continuous study of educational material with a full management cycle.

It is established that the modern system of training foreign language teachers?? is characterized by unification and standardization of curricula and programs, increasing hours for individual work, use of various innovative, interactive, multimedia technologies. The author’s attention is focused on organization of pedagogical practice for foreign language teacher training in secondary school. Its essence lies in the fact that this practice being organized by a university and a secondary school is planned in close co-operation of teachers, psychologists, methodologists based on a common understanding of the idea of competence approach as a modern methodology of foreign language education. All these components create the most favourable conditions for the professional development of students, providing training that meets the growing demands on the modern teacher, his or her professional and personal qualities.

Key words: future teachers of foreign languages, individual work, innovative technologies, pedagogical practice, system, training.

Постановка проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки зазначено, що стратегія розвитку національної системи освіти має формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух і розвиток України в першій половині ХХІ століття, інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір [2].

Необхідність адаптації національної системи кваліфікацій України до європейської системи освіти потребувало оновлення змісту та підходів до мовної та методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах (ВПНЗ) країни.

Останнім часом діяльність Міністерства освіти України і Британської Ради спрямована на теоретичну та практичну допомогу викладачам англійської мови вітчизняних ВНЗ розвивати і вдосконалювати свої професійні вміння, про що свідчить започаткований у 2013 р. проект «Шкільний вчитель нового покоління», а з 2016 р. – і програма «Вчителі англійської – агенти змін», які здійснюють контроль рівня підготовки майбутніх учителів іноземних мов, рівня володіння предметом й опанування нових методик викладачами іноземних мов.

У процесі дослідження організації навчального процесу на факультетах іноземних мов у ВПНЗ нами визначено основні складники системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, до яких віднесено: навчально-організаційну роботу, використання інноваційних технологій, організацію педагогічної практики, організацію самостійної та індивідуальної роботи студентів, дистанційну освіту, контроль успішності студентів.

Аналіз останніх досліджень. В останні роки в Україні було розпочато активне вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищій школі. У контексті нашого дослідження значний інтерес викликають праці О. Божок «Формування мовно-методичної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у початковій школі» (2015), Л. Гусак «Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи» (2014), О. Околович «Підготовка вчителя іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» (2014), О. Шмирко «Педагогічні умови професійного розвитку майбутніх вчителів іноземної мови у системі університетської педагогічної освіти» (2016), у яких здійснено аналіз тенденцій, що впливають на формування мовної особистості та розвиток системи професійної підготовки майбутнього вчителя у вищій школі, обґрунтовано особливості організації, форм і методів навчання іноземних мов в університетах України початку ХХІ століття, виокремлено напрями організації навчально-виховного процесу, спрямовані на професійний розвиток майбутніх учителів іноземних мов. Аналіз наведених праць дає підстави констатувати, що вітчизняними й зарубіжними вченими зроблені певні спроби розкрити

деякі аспекти сучасної системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Однак за результатами здійсненого аналізу доходимо висновку, що перелічені напрацювання лише частково проливають світло на обрану нами тему.

Мета статті – розглянути сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що з 2015/2016 навчального року студенти освітнього ступеня «Бакалавр» навчаються за оновленими навчальними планами напрямів підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська), 6.010102 Початкова освіта з додатковою спеціальністю «Мова і література (англійська)», що передбачає введення наскрізного методичного компонента [5].

Аналіз навчальних планів денної форми навчання показав, що навчальні плани за вищевказаними напрямками підготовки майбутніх учителів іноземних мов охоплюють дисципліни як з нормативної, так і вибіркової частин змісту професійної підготовки, згруповані в цикли відповідного спрямування, й забезпечують психолого-педагогічну, лінгвістичну та методичну підготовку майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності, а саме: «Практичний курс іноземної мови», «Теоретичні основи іноземної мови», «Методика викладання іноземної мови».

Слід відзначити, що на сучасному етапі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов значно розширився аспект пов'язаний із країнознавчою та культурологічною підготовкою майбутніх учителів.

Програми всіх навчальних дисциплін освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», викладання яких здійснюється на факультетах іноземних мов відповідно до вищеозначених навчальних планів, укладено за вимогами Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС).

Концепція робочого навантаження студента, що міститься в ЄКТС, дозволяє визначити кількісні критерії оцінювання якості професійної підготовки на міжуніверситетському рівні. Каталог навчального курсу (освітньо-професійної програми підготовки), що є невід'ємною частиною пакету ЄКТС, містить перелік

компетенцій, яких набуває студент, вивчаючи той чи інший модуль програми. Ці компетенції слугують орієнтирами для визначення загальноєвропейських критеріїв якості готовності випускника до виконання професійних функцій у суспільстві та реалізації власної життєвої стратегії [3].

Наголосимо, що на заочному відділенні навчальний процес організується відповідно до специфіки спеціальності: двічі на місяць проводяться консультпункти, на яких студенти мають можливість отримати необхідний теоретичний матеріал, навчально-методичні рекомендації стосовно виконання завдань.

Специфіка викладання іноземних мов і намагання активізувати навчальний процес, зробити його більш творчим та індивідуалізованим зумовлюють необхідність використання інтерактивних технологій (ІТ).

Однією із основних форм ІТ є застосування методу проектів, який завершує вивчення кожної розмовної теми і демонструє не лише моленнєві уміння і навички кожного студента, а й здатність до творчого мислення.

Мультимедійні технології відкривають доступ до нових джерел інформації, активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів, скорочують час вивчення мови, дають нові можливості для розвитку професійних навичок та їх вдосконалення, значно підвищують ефективність самостійної роботи, а також допомагають реалізувати нові методи та форми навчання. Нові мультимедійні засоби, в яких використовується аудіовізуальний формат, надають такі можливості, яких традиційні підручники надати не можуть.

Розширення традиційного арсеналу способів, засобів, прийомів самостійної роботи за рахунок широкого застосування ІТ навчання, зокрема, залучення комп'ютерних технологій сприяє вдосконаленню навчального процесу у вищій школі. Використання комп'ютерних навчальних програм у самостійній роботі під час оволодіння іноземною мовою студентами є поліфункціональним.

Відзначимо, що на сучасному етапі розвитку вищої освіти педагогічна практика для майбутніх учителів іноземних мов розпочинається з другого курсу. Серед традиційних видів практик виділяють: практику в літніх оздоровчих таборах (із другого курсу), яка не є обов'язковою для деяких спеціальностей, навчальну та виробничу практики [1: 112].

Організація педагогічної практики майбутніх учителів іноземних мов у школі носить комплексний характер. Її суть полягає в тому, що така практика планується у тісній співпраці педагогів, психологів, методистів із єдиним розумінням сутності компетентнісного підходу як сучасної методології іншомовної освіти, організованого у ВНЗ і школі. Вона покликана забезпечити формування професійно-педагогічних умінь і навичок студентів у проведенні навчально-виховної та позакласної роботи зі школярами.

Організація, контроль та навчально-методичне забезпечення самостійної роботи (СР) студентів розглядається як невід'ємна частина процесу підготовки фахівців.

Успішність самостійної роботи значною мірою залежить від студента, який бажає якомога краще оволодіти програмним матеріалом, усвідомлюючи, що на занятті викладач дає базові знання, навчає, як учити, виокремлює ключові поняття дисципліни з метою пробудження потягу до поглиблення й удосконалення знань. Досвід показує, що самостійна навчальна діяльність студентів лише тоді є результативною, коли базується на внутрішній потребі. Виховання у студента відповідного ставлення до самостійної роботи спрямоване на узгодження процесу самоосвіти з цілями навчання.

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів зумовлюється видами діяльності та мовною специфікою факультету. Для студентів спеціальності «Мова і література (англійська)» факультету іноземної філології практикується такий вид самостійної роботи, як домашнє читання художньої літератури мовою оригіналу. Читання, переклад та ознайомлення з новими лексичними одиницями здійснюється студентами самостійно. До кожного розділу розроблено комплекс завдань, що спрямований на роботу з лексичними одиницями, при перекладі яких у студентів виникають труднощі, і сприяє виробленню навичок літературного перекладу, висловлювання власної думки щодо прочитаного. Контроль за виконанням завдань здійснюється під час практичних занять двічі на місяць, цей вид самостійної роботи має повне навчально-методичне забезпечення.

Інноваційною формою організації самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов у ВНЗ є дистанційна освіта.

Дистанційна освіта, спрямована на підготовку майбутніх учителів іноземних мов, окреслюється у навчальних планах і програмах

та реалізується безпосередньо у навчальному процесі через підручники, посібники, дидактичні матеріали, сучасні інформаційно-комп'ютерні технології та інші засоби навчання [6].

На думку Я. Черньонкова, дистанційна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов – це технологія-система, що базується на принципах відкритої підготовки, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації для надання навчального матеріалу та організації спілкування, у тому числі в реальному часі. Дистанційна підготовка є процесом взаємодії між викладачем і студентом, ізольованими у просторі (спеціально створене розвивальне середовище) [4: 530].

Вивчивши практичний досвід ВПНЗ з дистанційною формою навчання, ми дійшли висновку, що адаптація системи освіти до процесу дистанціоналізації передбачає: по-перше, зміну ролі викладача, який повинен вміти працювати з інформацією, маючи свободу вибору методів викладання; по-друге, реорганізацію процесу професійної сертифікації випускників (у першу чергу повинні враховуватися не лише когнітивні, а інші професійні навички, зокрема вміння працювати в команді).

Контроль при дистанційному вивченні іноземних мов здійснюється у вигляді тестів, контрольного перекладу та усного спілкування з викладачем. Причому у випадку тесту перевірка та оцінювання відповідей здійснюються автоматично системою дистанційного навчання.

Згідно з вимогами ЄКТС навчання індивідуальна робота як форма організації навчального процесу у ВПНЗ проводиться в позаурочний час за попередньо встановленим графіком з урахуванням потреб і можливостей студентів. ІНДЗ включає види завдань, спрямованих на розвиток комунікативних компетенцій студентів: робота над конспектами лекцій, вивчення лексичних блоків; опрацювання літературних джерел (конспектування самостійно вивченого матеріалу, написання рефератів, творів, робота над студентськими проектами); робота з каталогами звичайних і електронних бібліотек, інформаційно-пошуковими сервісами мережі Інтернет; читання автентичних художніх текстів із подальшим їх опрацюванням; робота у лінгафонному кабінеті; опрацювання додаткової літератури та виконання граматичних завдань, спрямованих на закріплення

та автоматизацію навичок використання граматичних структур у сфері невідповідного мовлення та ін.

Контроль як управлінська функція є однією з найважливіших складових освітньої діяльності. Контрольні заходи є складовими досягнення мети навчання – засвоєння певної сукупності предметних знань, умінь та навичок, формування відповідного рівня компетентності студента. Процес контролю як комплексна система діяльності охоплює низку елементів, до яких належить стандартизація цілей, перевірка, оцінка, облік.

З метою забезпечення чіткої системи контролю успішності та якості знань майбутніх фахівців створюються відповідні дидактичні умови ефективної організації комплексної діагностики сформованих компетентностей студента, а саме: визначення обсягу матеріалу, що підлягає контролю; цілеспрямований відбір навчального матеріалу з оптимальним розподілом різних видів робіт та їх послідовності; чітка організація перевірки, оцінювання та обліку знань; встановлення ліміту часу, що відводиться на перевірку знань та оцінювання контрольних робіт, мінімізація трудомісткості контрольних заходів; систематичність здійснення контрольних заходів; встановлення єдиної системи вимог – стандартизація контролю; розробка системи тестів для досягнення максимально можливого рівня об'єктивності оцінювання знань; створення умов для самопідготовки, самоконтролю, індивідуальних консультацій, розширення варіативності завдань та способів реалізації контролю; адекватність завдань сучасним умовам господарювання; обґрунтований вибір методу контролю та розроблення відповідного інформаційно-методичного забезпечення.

Висновки. Таким чином, сучасна система професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов характеризується уніфікацією і стандартизацією навчальних планів і програм, збільшенням кількості годин для самостійної роботи, використанням різноманітних інноваційних, інтерактивних, мультимедійних технологій, що створює максимально сприятливі умови для професійного розвитку студентів, забезпечуючи підготовку, що відповідає зростаючим вимогам до сучасного вчителя, його професійно-особистісних якостей.

Перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо у виявленні інноваційних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у ВПНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз О.П. Місце та роль педагогічної практики у підготовці майбутніх учителів іноземних мов в Україні та Англії (Матеріал зібрано завдяки участі у проекті «Шкільний учитель нового покоління») / О.П. Бевз // Порівняльно-педагогічні студії. – Умань : ФОП Жовтий О.О., 2015. – № 1 (23). – С. 110–116.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Стратегия>.
3. Соколова І.В. Кредитно-модульна технологія навчання іноземних мов : умови та результати впровадження / І.В. Соколова // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. – К., 2006. – Вип. 2. – С. 132–143.
4. Черньонков Я.О. Професійно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя іноземних мов: нова парадигма / Ярослав Олександрович Черньонков // Наукові записки КДПУ. Серія : Філологічні науки (Мовознавство) / ред. кол. : О.А. Семенюк [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Вип. 136. – С. 528–533.
5. Шкільний учитель нового покоління. Допроєктне базове дослідження (березень 2014 – березень 2015). – К. : Ленвіт, 2014. – 60 с.
6. Holmberg B. The Evolution, Principles and Practices of Distance Education / B. Holmberg. – Oldenburg : Bibliotheks und Informationssystem der Universitat Oldenburg, 2005. – 171 p.

REFERENCES

- Bevz, O.P. (2015). Mistse ta rol pedagogichnoi praktiki u pidgotovtsi maybutnikh uchiteliv inozemnikh mov v Ukraini ta Anglii [Place and role of pedagogical practice in training future teachers of foreign languages in Ukraine and England]. *Porivnalno-pedahohichni studii [Comparative and pedagogical studies]*. Uman: FOP Zhovtii O.O., 1 (23), pp. 110–116. [in Ukrainian].
- Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 roky (n.d.) ru.wikipedia.org/wiki/Stratehiya, [online]. Available at: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Stratehiya/> [in Ukrainian].
- Sokolova, I.V. (2006) Kredytно-modulna tekhnolohiia navchannia inozemnykh mov: umovy ta rezultaty vprovadzhennya [Credit-modular technology of foreign language training, conditions and results of implementation]. *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka [Teaching process: theory and practice]*, 2, pp. 132–143. [in Ukrainian].
- Chernonkov, Y.O. (2015) Profesiino-orientovana pidhotovka maybutnoho vchytelia inozemnykh mov: nova paradyhma [Professionally-oriented training of future teachers of foreign languages: a new paradigm]. Semeniuk O.A. (Eds.). *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Filolohichni nauky (Movoznavstvo)*

Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти ...

[Scientific papers of KDPU: Philological sciences]. Kirovohrad: KDPU named after Vinnichenko, pp. 528–533. [in Ukrainian].

Shkilnyi uchytel novoho pokolinnia. Doproektne bazove doslidzhennia (berezen 2014 roku – berezen 2015 [School teacher of the new generation. Pre-project baseline study (March 2014 – March 2015)]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].

Holmberg, B. (2005). *The Evolution, Principles and Practices of Distance Education*. Oldenburg: Bibliotheks und Informationssystem der Universitat Oldenburg [in English].